

אשכולות

פאון פלאוץ לא תאמרו ישיבת כרם ביבנה

שבירת גדרי הטבע

יהודה פין (ד')

פרשת נשא

גליון 298 | ב' בסיון ה'תשע"ד
(שנה שמינית)

כניסת שבת 19:19
צאת שבת 20:23

א. מובא בגמ' בברכות (לא ע"ב): "דתניא, 'ונקתה ונזרעה זרע', מלמד שאם היתה עקרה נפקדת, דברי ר' ישמעאל. א"ל ר"ע, אם כן ילכו כל העקרות ויסתתרו, וזו שלא קלקלה נפסדת, אלא מלמד שאם היתה יולדת בצער יולדת בריווה, קצרים יולדת ארוכים שחורים יולדת לבנים, אחד יולדת שנים".

הגמ' בעירובין מביאה את הכלל הנקוט בידינו, שבמחלוקת רבי ישמעאל ורבי עקיבא הלכה כר"ע, ולמרות זאת, הרמב"ם (הל' סוטה פ"ג הכ"ב) פסק כדעת רבי ישמעאל, וההסבר לכך הוא מפני שישנה גמ' בסוטה (כו ע"א) שמהפכת את השיטות של ר"י ור"ע, וכמותה פסק הרמב"ם.

ויש להבין, מדוע עדיפה הגמ' בסוטה ע"פ הגמ' בברכות.

ב. פרשת סוטה עצמה צריכה ביאור; כיצד אישה שעברה על איסור יחוד פעמיים – פעם כשקינא לה ופעם כשנסתרה עמו – מקבלת שכר על כך, וכי אין אנו מתפללים כל יום "ואל תביאנו לא לידי ניסיון"? (למרות שבפועל לא עבדה על איסור ניאוף עדיין עברה על עבירות חמורות אחרות).

אולם, כשנתבונן היטב, נבין את עומק דברי התורה: אותם איש ואשה שנסתרו יחד, יצרם גבר עליהם כל כך, שלא הספיקה להם הפעם הראשונה שהתייחדו לבד, והם החליטו להיסתור עוד פעם, ובתוך כל זה למרות המשיכה החזקה מצד היצר הצליחו לעצור את עצמם ולהימנע מלעבור את העבירה החמורה ביותר של גילוי עריות, ועל דבר זה הם נחשבים לבעלי תשובה לכל דבר.

א"כ יוצא, ששכר האישה מגיע לה מכח כבישת היצר שלה.

ג. שנינו בברכות (לד ע"ב): "אמר ר' יוחנן, כל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא לבעלי תשובה, אבל צדיקים גמורים 'עין לא ראתה אלקים זולתך'. ופליגא דר' אבהו, דאמר ר' אבהו: מקום שבעלי תשובה עומדין, צדיקים גמורים אינם עומדין".

הרמב"ם (הל' תשובה פ"ז ה"ד) פסק כר' אבהו והסביר, שמעלתן של בעלי התשובה גדולה יותר שהרי הם כובשים את היצר יותר מאלו שלא חטאו מעולם.

לפי הדברים הללו ניתן לתלות את שינוי הגירסאות לגבי מחלוקת ר' ישמעאל ור"ע, במחלוקתן של ר' יוחנן ור' אבהו: אה"נ שהלכה כר"ע מחבירו, אלא שר' יוחנן, הסובר שאין בעלי תשובה נחשבים בעיניו של הקב"ה יותר מצדיקים גמורים, יסבור כגירסא בברכות שר"ע אמר ששכר הסוטה אינו גדול כ"כ כפי שחושבים, ואילו ר' אבהו הסובר שבעלי תשובה עדיפים על צדיקים, הואיל ושברו את מידותיהם והתעלו למעלה מן הטבע – כבישת היצר – וע"ז הם מקבלים שכר למעלה מהטבע, יסבור שר"ע הוא מאן דאמר ששכר הסוטה שכבשה את יצרה הוא משהו למעלה מהטבע, שאם היתה עקרה נפקדת.

וכן הרמב"ם, מכיון שפסק כר' אבהו (עי"ש מדוע העדיפו על-פני רבי יוחנן), ממילא היה צריך לפסוק כגירסת הגמ' בסוטה, שר"ע סובר שאם היתה עקרה נפקדת.

ד. כעין דבריו של ר' אבהו ניתן למצוא בדברי ה"פנים יפות" על הפסוק "ויחן שם ישראל נגד ההר" (שמות יט. ב), שהקשה, איך עם ישראל התקרב כל כך להר סיני, הרי משה רבינו עצמו – שלא היה צדיק כמותו – בעת שעמד על הר האלקים אמר לו הקב"ה "של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא", וכיצד ייתכן שכל עם ישראל עומד במקום שלמשה נאסר לעמוד עליו?

ותירץ ע"פ דברי המכילתא "מקיש נסיעתן מרפידיים לביאתם למדבר, מה ביאתן בתשובה אף נסיעתן בתשובה", וא"כ, כיון שעשו תשובה יכלו בני לעמוד במקום שאפילו משה רבינו הצדיק לא יכל לעמוד בו.

לפי זה, גם דברי ר' אבהו מקבלים משנה תוקף: "במקום שבעלי תשובה עומדין צדיקים גמורים אינם עומדין".

יה"ר שנזכה למה שזכו ישראל במתן תורה, לעמוד במקום שרבים לא זכו לעמוד בו, ולראות בבנין ביהמ"ק במהרה בימינו. אמן. שבת שלום וחג שמח.

מלא טוב!

לדין הרב ישי בוכריס
לרגל אירוסיהבן ברק

לרב איתי שהם לרגל היכנס
בתו בנעם עול מצוות

ברכת רפואה לאלמנה

למו"ר הרב בנימין בארי
בן חוה דינה בתושח"י

העלון יוצא לאור ע"י

ישיבת כרם ביבנה

www.KBY.org.il

לתגובות ולהארות:

eshkolot@gmail.com

מערכת אשכולות

איתאל סופר,

נתנאל כהן ויעקב וולף

ממנו, ואין זה רק מצד מה שחושבים עליו אלא ביזיון בעצם הליכתו, ולכן כאן גם אם ניכר שזו מצווה יהיה בזה ביזיון ואסור לו ללכת.¹

הגרז"ן בשיעורו (בשבוע שעבר) הלך בדרך אחרת מחילוקו של הביאור הלכה, וחילק בין מצוות שבין אדם לחברו למצוות שבין אדם למקום: במצוות שבין אדם לחברו התורה לא חייבה את האדם להוציא כסף בשביל להציל ממון חברו, ולכן גם לא חייבה אותו להתבזות עבור ממנו. משום כך, לגבי השבת אבידה החכם פטור מלהרים את האבידה, וכן בעדות של בין אדם לחברו אסור לו להעיד לחברו אם גורם לעצמו ביזיון. לעומת זאת, בצרכי שבת, שזוהי מצווה של בין אדם למקום – חייב החכם לקיים את המצווה גם אם יהיה לו ביזיון.

אלא שעל דרך זו יש לכאורה להקשות מהגמרא בפ"ד דקידושין (ע"א), שם מבואר שרוב נחמן קיים מצוות מעקה בעצמו בפרהסיא, ולכאורה מצוות מעקה היא מצווה שבין אדם לחברו² ובה אסור להתבזות? (ובביאור"ל שם חיזק מסוגיא זו את שיטתו, עיי"ש).

ונראה לבאר, שאין הכוונה לחלק בין מצוות שבין אדם למקום לבין אדם לחברו גרידא, אלא האיסור להתבזות הוא כאשר החכם מתעסק וטורח לאדם פרטי, שבכה"ג יש ביזיון, וכגון שהולך לפני דין שקטן ממנו, וכן כשמתעסק באבידה של משהו מסוים. אבל כאשר בונה מעקה הרי הוא עושה בתוך שלו לכלל האנשים, ואין כאן ביזיון כלפי משהו פרטי. באופן זה אין ביזיון תורה, הואיל והתורה אינה "נכפפת" כלפי משהו, ובה אין איסור לחכם אף לעשות בפרהסיא, וממילא מותר היה לרב נחמן לבנות מעקה בביתו גם אם היה זה בפומבי.

¹ יש לציין, שבאבידה אינו מחויב אך רשאי, ואילו בעדות אסור לו ללכת. ועיין לריטב"א שם לביאור ההבדל.

² ניתן אולי לחלוק על הנחה זו, אך מסתבר לי שזו מצווה ששייכת גם לתחום של בין אדם לחברו, שהרי טעם מצווה "לא תשים דמים בביתך", ומשמע שזה לתועלת החברה.

פסק השו"ע בהלכות שבת (סימן רנ סעיף א): "ישכים בבוקר ביום ששי להכין צרכי שבת, ואפילו יש לו כמה עבדים לשמשו ישתדל להכין בעצמו שום דבר לצרכי שבת כדי לכבדו, כי רב חסדא היה מחתך הירק דק דק; ורבה רב יוסף היו מבקעין עצים; ור"ז היה מדליק האש; ורב נחמן היה מתקן הבית ומכניס כלים הצריכים לשבת ומפנה כלי החול; ומהם ילמד כל אדם, ולא יאמר: לא אפגום כבודי, כי זה הוא כבודו שמכבד השבת".

והעיר בביאור הלכה (ד"ה כי זהו כבודו) שהשו"ע בכותבו "כי זהו כבודו", רוצה לתרץ את שאלת החוות יאיר: איך הקלו אותם אמוראים בכבודם, הרי "גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה", על כך תירץ השו"ע שזהו כבודם, שעוסק בעצמו במצווה וניכר שעושה כן לכבוד השי"ת.

והקשה הביאור הלכה, מאי שנא מזקן ואינה לפי כבודו שאינו חייב להרים אבידה כאשר ייפגע כבודו ע"י השבת האבידה? ותירץ: "משא"כ אם אין ניכר כמו זקן ואינו לפי כבודו באבדה וכדומה, שמתחלל כבוד הת"ח עיי"ז, ור"ל שאין הכל יודעין שהוא עוסק במצווה". אם כן, הביאור הלכה מחלק בין מצווה שניכרת לכל שזו מצווה בשעת עשייתה, שבזה מותר לחכם להתבזות, לבין מצווה שאינה ניכרת, שבזה אינו מחוייב, ואף לעיתים אסור לו להתבזות.

והנה במסכתנו (שבועות ל ע"ב) אומרת הגמ': "ואמר רבה בר רב הונא: האי צורבא מרבנן דידיע בסהדותא, וזילא ביה מילתא למיזיל לבי דינא דזוטרי מיניה לאסיהודי קמיה, לא ליזיל". ודייק הריטב"א מלשון "לא ליזיל", שאסור לחכם ללכת להעיד גם אם רוצה למחול על כבודו, היות ויש כאן ביזיון עבורו. ולכאורה, הרי מקיים מצווה בהגדת העדות זוהי מצווה שניכרת לכל הרואים, ולפי יסודו של הביאור"ל היו צריכים לאפשר לחכם לבוא ולהעיד, ומדוע הגמ' אסרה עליו את הגדת העדות?

יש שרצו ליישב (ספר "מי באר") שיש הבדל מהותי בין המקרים, שכן באבידה ובצרכי השבת הביזיון של החכם הוא העובדה שאנשים חושבים שמתעסק במלאכת אחרים, ואם כן במקרה שניכר שעוסק במלאכת מצווה אין כאן ביזיון, אך בעדות יש כאן ביזיון מהותי בכך שהחכם הולך לפני מי שקטן

מצווה לכתוב משלו

העורך

מחלף הכתב

חלק ב'

לאחר שלמדנו על האיסור "דברים שבע"פ אי אתה רשאי לאומרן בכתב", השבוע נדון בטעמי ההיתר לכתוב, ואף מצווה וחובה לפי דעת כמה מן הפוסקים.

בתקופת המשנה, ראו חז"ל כי הנזק באיסור הכתיבה רב על התועלת, היות ובמצאות היו שוכחים אף את עיקרי הדינים. לפיכך נמנו וגמרו להתיר את כתיבת תורה שבעל-פה, ככתוב "עת לעשות לה' הפרו תורתך" (גיטין ס ע"א). לדעת הרדב"ז (שו"ת, ח"ד סי' רלב) בתחילה הותר לכתוב רק דברי הלכה, "והאגדה נשארה באיסורה כאשר בתחלה שלא נתנה להכתב". שהרי כל ההיתר ניתן רק כדי שלא ישכחו את גופי התורה. ויש אומרים להיפך, "זרק דברי אגדה היו כתובים בספר, משום חשש שכחה... אבל כתיבת ההלכות נשארו באיסורם הראשון... ובזמן אחרון נהגו לכתוב" (מבוא התלמוד למהר"ץ חיות, פרק לב, ד"ה ולפי"ז). ובמקורם של דברים זה כבר מחלוקת קדומה: בירושלמי (שבת פס"ז ה"א) כמה אמוראים אסרו, ואילו בבבלי מובא שר' יוחנן וריש לקיש הוו מעייני בספרא דאגדתא בשבתא, משום עת לעשות לה'.

בשו"ת חת"ם סופר (או"ח סי' רח) כתב, שההיתר לכתוב תושבע"פ הוא דווקא כאשר המניע לכך הוא משום "עת לעשות לה'", אבל לכתוב ממניעים זרים, כמו כבוד וכדו' – הרי איסורו במקומו עומד (אולי זה הטעם שקרא לספריו בשם חידושי תורת משה (חת"ם), להורות שהכל לאמתה של תורה בלי פניות. וכידוע יצאו עוררין על שם זה, כמו על ספר שלי"ה). כך נהג רבו, רבי נתן אדלר, שהיה נמנע מלכתוב חידושי, וטען שהיות ואינו שוכח את חידושי אינו נזקק לכתובם. גם האריז"ל וחכמים נוספים נמנעו מכתובת תורתם, אבל מסיבה שונה, שלרוב גאונותם לא יכלו להביע במלים את רעיונותיהם (מאותה סיבה, הגר"א לא כתב את חידושי עד גיל ארבעים (עי' בהקדמת ס' פאת השלחן לתלמידו ר"י משקלוב, דף ה ע"א), וגם כשכתב היה זה בקיצור נמרץ וברמז, והרבה ממה שבידינו הוא מכתבי תלמידיו). מכל מקום, שיטת החת"ם היא יחידה, כי רוב האחרונים חולקים וסוברים, שמשעה שהותר לכתוב, שוב אין חילוק בדבר ופקע האיסור לחלוטין, שהרי הרמב"ם ומן השו"ע לא הזכירו כלל איסור כתיבת תושבע"פ (עי' בשו"ת אפרקסתא דעניא סי' ב).

והנה, גם החת"ם עצמו כתב בחידושי למסכת שבת (קמ ע"ב, ד"ה וע"ד הלצה): "אפשר לחפש לן זכות שגזרו כן גאוני קדמונינו ז"ל שראה שכחה שגוברת בעו"ה בעולם וא"א לאוקמא גירסא אכן ע"י החידושים בכל דף ועמוד עיי"ז זוכר הכל... והנסינו מעיד לנו על זה... וא"כ אף אם החידוש אינו נכון כ"כ מ"מ מועיל לשכחה". ועל כן כתבו הפוסקים, שאף אם אינו כותב לשם שמים – מותר, שמתוך שלא לשמה יבוא לשמה, ולפ"ז פסק הגר"ע יוסף (יחווה דעת ח"ג ס' עד) ש"מותר ללמוד תורה ולהכין מחקר תלמודי בכתב, אף שמכיון גם לקבלת תואר כבוד, נוסף על כוונתו לקיים מצוות תלמוד תורה" (לכן מותר להשתתף ב"תחרות החיבורים התורניים" של מפעל הפייס...).

מאחר שהותר לכתוב דברים שבעל-פה, לפי שיטת חלק מהראשונים (עי' לרא"ש ריש הלכות ס"ת) יש בכך אף משום מצוות "ועתה כתבו לכם". יש שהגדילו לומר שישנו **חיוב** לכתוב את דברי התורה המתחדשים לאדם, והנמנע עובר באיסור. וכ"כ בספר חסידים (סי' תקל): "וכל מי שגילה לו הקדוש ברוך הוא דבר ואינו כותבה ויכול לכתוב הרי גזל מי שגילה לו כי לא גלה לו אלא לכתוב דכתיב 'סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם' (תהלים כה, יד) וכתב 'יפוצו מעינותיך חוצה' (משלי ה, טז) וזה שכתב 'ביא במשפט על כל נעלם' (קהלת יב, יד), שגורם שנעלם אם טוב שגילה לו אם רע שאינה כותבה". גם בעל חת"ם (בשו"ת שם) נוקט כי "היודע בעצמו כי כל מגמתו לשם השי"ת להגדיל תורה ולהאדירה ורק מונע בר מפני חשש מבקרי מומין ומלעיגים ומלעיבים במלאכי ה', עבירה היא בידו, וכשם שיקבל עונש על הדרשה הנ"ל, כן יענש זה על הפרישה".

וכן נהגו רוב חכמי ישראל, להעלות על הכתב את חידושיהם, וממילא "דברי תורה פריני ורביני" (תוספתא סוטה פ"ז ה"ז). ונסיים בדברים הבאים: "כתיבת חידושי תורה כמעט הוא העמוד הגדול אשר כל בית ישראל נשען עליו, ומי לא יודע כי לולי דבר זה כבר נשתכחה תורה מישראל...!" (מנחת כהן ח"ג מערכת כ אות ב, עיי"ש ומצא נחת), בפעם הבאה נתחיל בס"ד בלימוד כללי הכתיבה.

קובי עלה לאוטובוס ותלמודו הבבלי בתיקו. הוא שילם לנהג במאור פנים ובחיוך, ולא שכח לסיים בברכת 'תודה רבה והמשך יום נעים'. הוא התיישב במושב הקדמי ביותר, מוכן ומזומן לעזור לכל זקנה מזדמנת להעלות את סליה לאוטובוס. לפניו היתה נסיעה של כשעתיים וחצי, משיבתו הנחמדה שברמת הגולן אל ביתו האהוב שבעיירה הדרומית המרוחקת. ליתר בטחון, הכניס קובי לתיק הלפ-טופ כמה שקיות ריקות, למקרה שבאמצע הנסיעה המייגעת ירגיש אחד הנוסעים צורך דחוף להקיא. קובי פתח את הגמרא והתחיל ללמוד. הוא הספיק ללמוד כמה שורות, לפני שעצר האוטובוס בתחנה המרכזית. שם, סגר קובי את הגמרא והניחה בצד. הוא סייע ביד זקנות לעלות לאוטובוס, גם אם זה היה כרוך בתמיכה פיזית בהם. הוא עזר גם להורים להעלות את ילדיהם, או להכניס את תיקיהם אל תא המטען. ארנקו עמד הכן להיפתח עבור כל מי שאין לו לשלם. כשסוף סוף כבר ישבו כולם במקומות, חזר קובי למקומו, אך לא לזמן רב. לאחר כמה תחנות נוספות, האוטובוס התמלא ולא נותרו מקומות ישיבה. קובי היה הראשון שקם ממקומו ונידב אותו לטובת אנשים מבוגרים שעלו. כך היה קורה כמעט בכל נסיעה, שקובי נאלץ לעמוד במשך יותר משעתיים רצופות. פעמים רבות אירע, שקובי הבחין באחד הנוסעים שישב לפניו אינם כתמול שלשום. קובי היה מיד פונה אליו, מתעניין במצבו, מעודד אותו ומחזק את רוחו, ואינו זז משם עד שחוזר החיוך אל פניו. דומה שאילו היה גוי צופה בקובי, היה מכריז מיד: "אשרי העם שאלו בניו!" פעם קרה שהאוטובוס נתקע באמצע הדרך. הנהג ביקש מכל הנוסעים לרדת מהאוטובוס, ולעזור לו לדחוף אותו כמה מטרים. יענקל'ה לא שת לבו גם לזאת, הוא הצליח להתחמק מעיני הנהג ולהמשיך בלימודו מבלי לרדת. בנסיעתו הראשונה לישיבה, כאשר יענקל'ה שקע בלימוד ושכח עולם ומלואו, גם העולם ומלואו שכחו ממנו, עד שהגיע הנהג לתחנה האחרונה. בנסיעות הראשונות, לא ידע יענקל'ה מימינו ומשמאלו. הוא לא הבין מה הפשט ב'מחלף קסם' (הרי 'קוסם קסמים' הוא איסור דאורייתא!), או 'בצומת מסובין' (למה 'מסובין' ולא 'מיטב?'), ולמאי נפק"מ אם זה כביש 6 או כביש 1. יענקל'ה היה פשוט פונה בתחילת הנסיעה אל היושב לצידו, ומבקש ממנו שידיע לו כאשר יגיעו למחוז חפצם. לאחר שאירע כמה פעמים שהמודיע פשע בשמירתו, החליט יענקל'ה לעבור לנוהל חדש. הוא היה מביט בחלון לרגע קט בלבד על מנת לראות איה מקום כבודו של האוטובוס. יענקל'ה למד מתי עליו לעשות זאת - כשהוא מגיע לדרך השלושים מתחילת הנסיעה. כך נאלץ יענקל'ה ללמוד קצת יותר על כבישי ארץ ישראל ויישוביה. אך חוץ מרגע זה של הבטה חטופה, תמיד היה יענקל'ה שקוע בלימוד, פשוט לא פסק פומיה מגירסא. ככה יעשה יענקל'ה כל הימים. לא פלא הוא שבסוף כל נסיעה הסתכלו עליו הנוסעים והנהג בבוז, ושברבות הימים אפילו פיתחו שנאה כלפיו. אבל העיקר שיענקל'ה נעשה בקי בש"ס כולו, ממש כמאן דמנח בכיסיה.

יענקל'ה עלה לאוטובוס ותלמודו הבבלי בידו. הוא לא הביט בפני הנהג כששילם לו, הרי יתכן שזאת נהגת, או שהוא אדם רשע שאסור להביט בפניו. הוא התיישב בחלקו האחורי (של החצי הקדמי, כמובן) של האוטובוס, ותקע את ראשו בגמרא. לפניו היתה נסיעה של כשעתיים וחצי, ממרומי ישיבתו הקדושה בבני ברק, אל מעמקי העיר צפת, שם שוכן לו ביתו המרוחק. ליתר בטחון, הכניס יענקל'ה לתיק התפילין גמרא נוספת, למקרה שהנסיעה לא תגיע לסיומה כאשר יסיים את הגמרא הראשונה. לאורך כל הנסיעה, לא הסיט יענקל'ה את עיניו מהגמרא. אנשים עלו וירדו, ישובים חלפו ועברו, ויענקל'ה איננו פוסק לרגע ממשנתו. אפילו התאונה בנתיב הנגדי, ופקק הקילומטרים שלאחריה, לא הצליחו להפריעו מלימודו. האוטובוס שנסע מבני ברק לצפת, היה מלא וגדוש באנשים, מכל הסוגים והמינים. פעמים רבות קרה שלא היה מקום לכולם לשבת, אך יענקל'ה, למזלו, היה עולה באחת התחנות הראשונות, כך שתמיד היה תופס מקום. גם אם בהמשך הנסיעה עלו לאוטובוס זקנים שלא נשאר להם מקום ישיבה, הם לא הפריעו ליענקל'ה מלימודו, כשם שלא הפריע לו שאין להם מקום. לעיתים היה קורה שאחד הזקנים, מהזקנים החדשים שלא הכירו את יענקל'ה ואת שיחו, היה מרים את קולו בגערה. ליענקל'ה זה כלל לא הפריע, ספק אם בכלל שמע אותו, ספק-ספיקא אם בכלל הבחין שעלו זקנים לאוטובוס ואין להם מקום לשבת. דומה שאילו היה מלאך המוות מנסה לשלוח ידו ביענקל'ה בנסיעותיו, לא היה יכול לו. פעם קרה שהאוטובוס נתקע באמצע הדרך. הנהג ביקש מכל הנוסעים לרדת מהאוטובוס, ולעזור לו לדחוף אותו כמה מטרים. יענקל'ה לא שת לבו גם לזאת, הוא הצליח להתחמק מעיני הנהג ולהמשיך בלימודו מבלי לרדת. בנסיעתו הראשונה לישיבה, כאשר יענקל'ה שקע בלימוד ושכח עולם ומלואו, גם העולם ומלואו שכחו ממנו, עד שהגיע הנהג לתחנה האחרונה. בנסיעות הראשונות, לא ידע יענקל'ה מימינו ומשמאלו. הוא לא הבין מה הפשט ב'מחלף קסם' (הרי 'קוסם קסמים' הוא איסור דאורייתא!), או 'בצומת מסובין' (למה 'מסובין' ולא 'מיטב?'), ולמאי נפק"מ אם זה כביש 6 או כביש 1. יענקל'ה היה פשוט פונה בתחילת הנסיעה אל היושב לצידו, ומבקש ממנו שידיע לו כאשר יגיעו למחוז חפצם. לאחר שאירע כמה פעמים שהמודיע פשע בשמירתו, החליט יענקל'ה לעבור לנוהל חדש. הוא היה מביט בחלון לרגע קט בלבד על מנת לראות איה מקום כבודו של האוטובוס. יענקל'ה למד מתי עליו לעשות זאת - כשהוא מגיע לדרך השלושים מתחילת הנסיעה. כך נאלץ יענקל'ה ללמוד קצת יותר על כבישי ארץ ישראל ויישוביה. אך חוץ מרגע זה של הבטה חטופה, תמיד היה יענקל'ה שקוע בלימוד, פשוט לא פסק פומיה מגירסא. ככה יעשה יענקל'ה כל הימים. לא פלא הוא שבסוף כל נסיעה הסתכלו עליו הנוסעים והנהג בבוז, ושברבות הימים אפילו פיתחו שנאה כלפיו. אבל העיקר שיענקל'ה נעשה בקי בש"ס כולו, ממש כמאן דמנח בכיסיה.

הרב בנימין זאב בנדיקט נולד בווינה בד' באייר ה'תרע"ג (1913) ונפטר בכ"ב סיוון ה'תשס"ב (2002). בילדותו למד לימודי קודש אצל אביו, הרב שמואל יוסף בנדיקט, ולימודים כלליים בבית הספר היהודי של וינה. בגיל 13 התחיל ללמוד בישיבת "יסודי תורה" בווינה באותה כיתה עם הרב שמואל וואזנר (בעל שבת הלוי), והמשיך בישיבת טירנאו שליד פרשבורג. בגיל 17 עבר לישיבה העירונית של קרקוב בראשות הרב מנדל וקסלר, אך בשל קשיים כלכליים נאלץ לעזוב ולחזור לווינה, שם המשיך ללמוד בהדרת אביו.

הרב החל לשמש כרב ביה"כ בווינה בגיל 20 עד 1938, והצליח לברוח בסיוע רבו, הרב עקיבא סופר, לארץ. בארץ החל ללמוד באוניברסיטה העברית עד שסיים דוקטורט ב-1945 כאשר בינתים התחתן עם יונה קופרשטיק (שהייתה דמות מיוחדת בפני עצמה). עשה שליחות בהולנד במהלכה כיהן כדיין ולאח"כ אף כרבה של האג. ב-1957 התמנה לרבה של שכונת אחוזה בחיפה, תפקיד בו כיהן עד לפטירתו.

הרב נתן סמכות-על למושג "מרא דאתרא", הרב המקומי, הרשאי לפסוק הלכה בניגוד לחכמים אחרים בני דורו, ושפסקיו מחייבים את כל בני קהילתו. על-כן, הקפיד הרב לפסוק הלכה רק לבני קהילתו ודחה שאלות של אנשים הגרים מחוץ לשכונת אחוזה בחיפה. הרב הקפיד להיות מסדר הקידושין משום שראה זאת כאחד מתפקידיו של המרא דאתרא, אך הקפיד באותה מידה שלא לקחת דבר על כן, ואם התעקש הנותן – תרם לצדקה. ובכלל, מברית מילה ועד מכירת חמץ סירב הרב לקבל כסף ממאן דהו. כמו-כן, הקפיד מאוד על דיבור בשעת התפילה ונהג לומר שרב אומר דברים טובים על חברי קהילתו – רק על הקבר הפתוח. על-מנת להבטיח את אי-תלותו באנשי הקהילה שימש הרב כפרופסור לתלמוד באוניברסיטת תל אביב.

הרב ראה את הרבנות הראשית כמרא דאתרא ארצי, לכן זעם על ההחלטה לקצוב את שנות כהונתם של הרבנים הראשיים ולמנות אותם ע"פ גוף בוחר בעל אינטרסים זרים. בעיניו זה היה סופה של הרבנות הראשית (וראה על כך במאמרו "המחול באספקלריה ההלכתית").

כחוקר תלמודי היה הרב מהראשונים שחקרו את חכמי פרובנס, והניח היסודות למחקר מרכז תורה זה. מספריו: "הרמב"ם ללא סטייה מן התלמוד", "מרכז התורה בפרובנס", ו"אסופת מאמרים". כן הגיה את השגות הרמ"ך על הרמב"ם, ואת בית הבחירה למאירי לשבועות.

נביא דוגמא מיישבויו לרמב"ם.

שנינו ביומא: "אמר ר' יוחנן משום רשב"י: כל תלמיד חכם שאינו נוקם ונוטר כנחש – אינו תלמיד חכם". לאחר השקלא וטריא מגיעה הגמרא למסקנה שתלמיד חכם שבזוהו – אם פייסוהו מוחל, ואם לאו – **שומר דבר הביזוי בליבו**. והנה הרמב"ם פוסק: "אע"פ שיש רשות לחכם לנדות לכבודו – אינו שבו לתלמיד חכם להנהיג עצמו בדבר זה... וכן היה דרך חסידים ראשונים ששומעים חרפתם ואינם משיבים ולא עוד אלא שמוחלים למחרת וסולחים לו...במה דברים אמורים? כשבזהו או חרפהו בסתר, אבל ת"ח שבזהו או חרפהו אדם בפרהסיא אסור לו למחול על כבושו, ואם מחל- נענש, **שזהו בזיון תורה**, אלא נוקם ונוטר הדבר כנחש עד שיבקש ממנו מחילה ויסלח לו". הרמב"ם שינה מהגמרא בשני דברים: א. נוקם ונוטר – כפשוטו(ולא כמרא שאמרה ששומר דבר הביזוי בליבו). ב. הוא מבחין בין "פרהסיא" ל"סתר".

אנו נעסוק בקושייה הראשונה (ואם חפצך במאמר בשלמותו – הרמב"ם ללא סטייה מן התלמוד עמ' רלב). בתשובתו לדיין האלקסנדרוני רבי פנחס בן משולם כותב הרמב"ם (קובץ תשובות ואגרות, לפס"א, ח"א סי' קמ):

זה שאמרת שתמצא חבור הדברים הנסתרים מפני שהם לא ראייה...לא היה לך לומר כן אלא אלו היה בחבורי דברים שהוצאתי אותן מפלפולי ומדעתי וכתבתי אותם סתם שכל הדברים הסתם שבו תלמוד ערוך הוא בפירוש: בבלי או ירושלמי או מספרא וספרי או משנה ערוכה או תוספתא – על אלו סמכתי ומהן חברתי...ודבר, שהוא מפלפולי – אומר בפירוש "יראה לי" או "אני אומר" וכו'.

לפיכך, על כרחנו לומר שקיים "תלמוד ערוך" הדוחה את הפרשנות בסוגייה זו ושלקיו חיבר הרמב"ם את פסקו זה.

והנה, הפירוש שניתן בסוגייה ביומא הוא שנוקם ונוטר כנחש היינו דנקיט ליה בליביה מתפרש כ"שינויא" – תירוץ הבא ליישב את מאמרו של האמורא. שני תירוצים הם: "שינויא" ו"שינויא בעלמא". לא כל שינויא שהוא "לא סביר" יידון כחסר תוקף הלכתי, אלא דווקא זה, שמולו תעמוד **סוגיה מפורשת בעלת עדיפות יתר**, הוא אשר ייקרא שינויא בעלמא. לפיכך, אם אנו מוצאים מחדש "דנקיט ליה בליביה" מובא כשינויא, ושמהיך הרמב"ם פסק כנגדו, ע"כ לומר שרבנו ראה באותו תירוץ 'שינויא בעלמא', הנדחה מפני רעהו הטוב ממנו.

כעת, מסביר הרב בנדיקט שדרכם של פוסקים כרמב"ם, כרי"ף, כרז"ה וכר"ח היא לתת רמזים למקור, כאשר הם פוסקים שלא לפי הסוגיה: ו"יש שהדברים באים לידי ביטוי במיקום ההלכה, במבנה ההלכה, בשימושי לשון, בשינוי סדרן של לשונות ואף בהעדן"; ובנידון דידן מופיע הרמז למקור פסק הרמב"ם בהלכה שבפרק הקודם, העוסקת באיסור ביזוי החכמים:

"עוון גדול הוא לבזות את החכמים... וכל המבזה את החכמים – אין לו חלק לעולם הבא והרי הוא בכלל, כי דבר ה' בזה" (ו, יא).

מקור הסיפא, אין לו חלק לעולם הבא, הוא במסכת סנהדרין, ששם שנינו שאפיקורוס אין לו חלק לעולם הבא (צט"ע א), וכן "כי דבר ה' בזה" – זה אפיקורוס (צט"ע א) ונאמר אפיקורוס... זה המבזה ת"ח (צט"ע ב). נמצינו למדים שבבזיון החכם, מתבזה התורה, וממילא בזיון ת"ח ובזיון התורה – חד הם (נשים לב לטעם המובא אצלנו – "שזהו בזיון תורה").

שימושי לשון – כיצד? אנו מוצאים שהרמב"ם פותח בלשון "עוון גדול" הוא לבזות ת"ח", ובדומה לביטויים אחרים כמו 'עיקר גדול' ו'ענין גדול', התואר מביע שאותו דבר גדול וחמור מאחר, ולכן על-אף שענין אחר תלוי בו, אם אי אפשר לקיים שניהם כאחד – דוחה את משנהו.

מיקום ההלכה – כיצד? בסמיכות להלכה הקודמת (ו, י) מונה דינים שאינם חלים על חכמים, ובניהם: "אם היה לו דין והיה עומד בכלל בעלי דינים הרבה – מקדימין אותו ומושיבין אותו", וטעם הדבר, כפי שמצינו בשבועות (ל, ג"א), ד"עשה דכבוד תורה עדיף". סמיכות זו לדברי הרמב"ם, "עוון גדול הוא" מרמזת שהלכות הושבה והקדמה הן ששימשו מקור לפסק.

הרב בנדיקט מעמיד יסוד נוסף, והוא שדרכו של הרמב"ם ללכת, "לשיטתו של חכם" – כלומר לעקוב אחרי אמרותיו האחרות ע"מ לפרש אמרה מסויימת. וכך אמר ר' יוחנן (נושא האמרה ביומא): "כל תלמיד חכם שמברך לפניו אפילו כהן גדול עם הארץ – אותו ת"ח חייב מיתה" (מגילה כח ע"א) – הרי אותה חריפות של נוקם ונוטר כפשוטו. זאת ועוד, ראייה נוספת לרמב"ם מאמרתו של ר"ל, החברותא של ר' יוחנן, "אם ת"ח נוקם ונוטר כנחש הוא – חגרהו על מותנך" (שבת סג ע"א). כזה ראה וקדש.

השאלה השבועית

ראש הישיבה הרב בן-ציון אלגאזי שליט"א

אחד מציווי הנזיר המופיעים בפרשתנו הוא "כל ימי הזירו לה' על נפש מת לא יבוא" (ו, ו). וקשה, הואיל ואסור לנזיר להיטמא למת, כיצד שיסוף שמואל את אגג מלך עמלק (שמ"א טו, לג), הרי שמואל היה נזיר, כדאיתא במסכת נזיר (סו ע"א): "תנן, נזיר היה שמואל!!"

תשובה לשאלה הקודמת: שאלנו, כיצד נצטוו בני קהת "ושמו בדיו", הרי אסור להסיר את הבדים מהטבעות?

הרמב"ן (במדבר ד, ו) מיישב קושיא זו בקיצור, בשני אופנים: **א.** "ושמו בדיו" הכוונה "על כתפות הכהנים". **ב.** "והנכון כי 'ושמו' שיתקנו אותם להיות יוצאים לשאת אותו בהם, כי היו הטבעות רחבים ויאריו הבדים בהם כרצונם ובלבד שלא יסורו ממנו". עכ"ד הרמב"ן. כתירוץ האחרון כתב גם בשו"ת הרדב"ן (ח"ו, סי' ב' אלפים קצ) מדנפשיה, ובסוף דבריו ציון לרמב"ן הנ"ל [וע"ע בתוס' יומא עב ע"א, ד"ה כתיב].